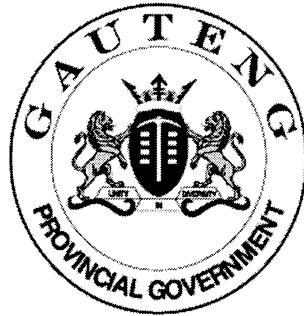

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

FEBRUARY / MARCH
FEBRUARIE / MAART

2005

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZEDZA
GIREIDI YA NTHA

(Bambiri ja u ranga)

HG

933-1/1

TSHIVENDA SECOND/ADDITIONAL LANG HG: Paper 1

5 pages

X05

COPYRIGHT RESERVED / KOPIEREG VOORBEHOU
APPROVED BY UMALUSI / GOEDGEKEUR DEUR UMALUSI

MUHASHO WA PFUNZO WA GAUTENG

MULINGO WA TSHITIFIKHEITI TSHA MATIRIKI

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZEDZA
GIREIDI YA NTHA
(Bambiri la u ranga)

TSHIFHINGA: Awara 2

MARAGA: 80

PFESANI:

- Bambiri ili li na Khethekanyo ya A, B na C.
- Mbudziso dzothe dzi fhindulwe nga Tshivenda.
- Fhindulani mbudziso dzothe.

KHETHEKANYO YA A

**THOLOKANYONDIVHO
MBUDZISO 1**

1. Vhalani mafhungo a tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no do tevhela:

Mbilu yavho i hayani, na zwauri vha nga di fariwa nga luvhilo lune vha vha khalwo vha nga a vha tsha zwi **dzhiela thohoni**. Zwino ha ri vha tshi thathu tshivhanga tsha Tshirolwe, vha da he bada ye ri tswititi, vha vha mufumakadzi khoula phanda dubo ya tshanda tsha monde. Mufumakadzi uyu o ri u vhona modoro u tshi sendela a thoma u u imisa nga tshanda tshawe tsha monde. Tshandani tshawe tsha tshaula o vha o fara bege. Vho-Ramuima a si muthu o dowlaho u tshimbila a tshi namedza vathu modoroni wavho. Ndi amba na musi vha tshi khou fara lwendo lu lapfu.

lwe mbilu ya ri zwino u tshi khou mu sia u tshi khou vhona kuvha l itshi **vho tota tombo** u khou tou zwi humbulisa hani. Ndi khwine u tshi mu namedza. Awa uyu wa mbo di vha wone muhumbulo wo dziaho, nga ngoho vha mbo swika vha ima.

“li, ndi mini, vhommane?” Ndi vhone Vho-Ramuima.

“Ndo kovhelwa, ndi khou humbela-vho lifithi.”

“Ya u yafhi?”

“Tshitandani arali vha tshi ya thungo ya hone”.

Vho-Ramuima ndi u mu vulela vothi. Ula muthu wa khuvhe ndi u mbo di dzhena, modoro wa **lela muri gwalani**.

Modoro wa Vho-Ramuima wo vha u tshi ri u fhira fhethu vathu vha sala vho **farelela zwitefu**.

Mufumakadzi avha vhe vha namedzwa vho bva na uzwi kondelela vha vhuya **vha tou phula**.

“Khaladzi ndi kho humbela uri vha fhungudzenyana luvhilo, ri sa do **fhela rothe**.” Vho-Ramuima, vho ri u pfa khumbelo iyo vha si fhindule, tshavho ha vha u fhungudza luvhilo.

Nga murahu ha tshifhinga tshi si gathi, vha vuwa vhe Vho-Ramuima vha ri kha uyu mufumakadzi, “zwino afha Tshitandani ni tou dzula hone, kana ni kha di fhirela phanda?” “Wavho mushumo nga u vhe u tshimbidza golei yavho na u i imisa ri tshi swika Tshitandani, nne nda tsa. Hezwo zwauri ndi bva ngafhi ndi ya ngafhi a si zwavho.” Vho-Ramuima ndi u mbo di delwa nga muhumbulo wa uri hoyu muthu ane vha khou tshimbila nae arali a si litswotswi, kha kundwe e mbava.

Ho ri hu songo fhela tshifhinga tshilapfu vha vha vho swika garatshiri ya Tshikikinini. Vho-Ramuima vho mbo di livhisa modoro wavho garatshini, vha swika vha u imisa. Vha tsa vha livha kha makhanikhe, amba-ambi nae vha da nae modoroni wavho. Vha tshi swika vha u vula bonethe. Ula makhanikhe a kwatamela ngomu a sedza ngeno vhone vha khou ya kha ula mufumakadzi we vha mu namedza. Vha tshi swika khae vha mu vhudza zwauri modoro wavho u khou vha fha thaidzo nahone a vha divhi u ri u do luga lini. Mufumakadzi ula ndi u mbo di ri vhunga ene o dzhaya u vhona zwa kwine a tshi ya badani u humbela lifithi. Vho-Ramuima vha tshi fhindula vha tikedzana na muhumbulo wawe ngeno mbiluni vho takalela uri ndi hone o sala. Mufumakadzi o mbo di doba bege yawe a livha badani. O ri a sa athu na u tshimbila a swika badani, Vho-Ramuima vho mbo di amba na makhanikhe ula. Vha fhedza vha vala bonethe ya modoro wavho vha u vumisa vha dzhena ndilani. Ula mufumakadzi vha mu fhira ha nga a vha mu vhoni vha namba vho ya.

- 1.1 Nani mafhungo aya thoho yo a teaho. (1)
- 1.2 Vho-Ramuima vha vhonala sa muthu we a vha o dzhaya vhukuma? Tikedzani muhumbulo uyu nga mbuno mbili dzi bvaho mafhungoni. (4)
- 1.3 Ndi nga mini Vho-Ramuima vho imela mufumakadzi we a vha humbela lifithi? Mbuno mbili. (4)
- 1.4 Uyu mufumakadzi o vha o livha ngafhi? (1)
- 1.5 Ndi zwifhio zwe Vho-Ramuima vho vha vho zwi dowela. (2)
- 1.6 Vho-Ramuima ho humbula uri muthu ane vha khou tshimbila nae ndi muthu de? (2)
- 1.7 Inwi ni vhona mufumakadzi uyu e muthu de? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno mbili dzi bvaho mafhungoni e na vhalo. (2)
- 1.8 Vho-Ramuima ndi ngani vho dzhena garatshini? (2)
- 1.9 Vho-Ramuima vha tshi bva garatshini ndi nga mini vha songo namedza ula mufumakadzi hafhu? (2)
- 1.10 Vho-Ramuima vho vha vho dzhaela ngafhi? (1)
- 1.11 Nani thalutshedzo dza maipfi o swifhadzwaho. (6)
- 1.12 Ndi nga mini he modoro wa Vho-Ramuima wa fhira hone vhatu vha sala vho farelele zwitefu? (2)
- 1.13 Ndila ye vho-Ramuima vha siisa ngayo ula mufumakadzi ndi ya vhu di naa? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 1.14 Uyu mufumakadzi ni nga ri u a thoma kana o dowela naa u tshimbila nga lifithi. Tikedzani. (2)
- 1.15 Ndi zwifhio zwine na sa zwi fune nga uyu mufumakadzi? (2)

**KHETHEKANYO YA B
MBUDZISO 2**

2. Vhalani mafhungo a tevhelaho nga vhuronwane uri ni kone u nwala samari ya mafhungo ayo. Samari yanu ivhe na maipfi a furathi.

Gumani ndi mutukana ane a vha na miwaha ya fumbili raru (23). Thanga yawe uyu yone ivho shuma ngeno vhanwe vha na mimosoro yavho. Gumani ene u kha divha tshikoloni u khou ita gireidi ya vhufumimbili. Mutukana uyu a si dodo lini. Ene u dinwa nga u thoho yawe yo ama. A dovha a paniswa nga mme awe vhanwe vha tou mu fara sa gumba. U bva tshe khotsi a uyu mutukana vha lovha zwo tou nana zwi tshi ya.

Zwikolo zwe uyu mutukana a zwi dzhena u bva tshe mune wawe vha ri sia u vhala ndi u pfa nungo. Huvhe vho tou mu pandela nga mulandu wa hone vhudifari vhu si ha vhu di ngeno huvhe mme awe vho tou mu bvisa nge vha ri vhadededzi vha hone vha vhenge nwana wavho. Ndila ine a amba na mme awe nga yo a si yone ine wa ipfa wa takala. U amba na vho nga ndila ine a funa. Mme awe u nga si pfe na linwe divha vha tshi mu kaidza.

Ho do ri linwe divha nga madekwana vhatu vha tshi kha di dzedza, mme a Gumani vha pfa muthu a tshi khou khokhonya e munangoni. Vha tshi vula vothi vha wana ndi mapholisa mavhili. Mapholisa ayo a ri a khou toda Gumani u na mulandu wa u thavha muthu nga lufhanga a mu vhulaha. Mme a Gumani ilo divha vho lila vha vhidza maji.

Gumani o fhedza o fariwa nga mapholisa nga litevhelaho. Mulandu u tshi sengiwa a wanala e na mulandu. Tshigwevho ha pfi ndi miwaha ya fumi e dzhele.

GUMOFULU LA KHETHEKANYO YA B: [10]

**KHETHEKANYO YA C
MBUDZISO 3**

3. Vhalani mafhungo a tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no do tevhela:

Thidziambi ilo divha ho ngo dzhena nga khoro. O tou fhufha luhura lwa nga murahu a vha u livha munangoni wa kamara yawe ya nda ine ene a edela kha yo. U swika a si lumelise vhatu vhe vha vha vhe nda a dzhena kamarani yawe a hona munango. E ngomu kamarani ndi he a bvisa tshigidi tshawe a tshi putela nga labi a tshi fhahea ntha ha silini. U fhedza u ita izwo ndi ri phamu vothi a vha u a bva kha vhatu vhe vha vha vhe hone a hu na we a **bva mulomo** vho sokou mu bvisela matu. Ilo divha o vha a tshi nga o **tangana thoho**. A mbo divha u livha ndila ye a dzhena nga yo. Mbiluni yawe o vhofha la uri ndi khwine a tshi tou shavhela Venda. I ngoho o mbo di **dzhena fhasi**.

Muthannga wa khuvhe o do livha dzithekisini a vha o swika kha la Hatshivhasa. Thidziambi ho mbu di vha u **la mushumo hawe**. Tshanda tsha mulayo ndi tshi lapfu. O do **lilelwa nga tsimbi** e hengei Venda. Iteli mmbwa ya la inwe a i noni.

- 3.1 Shandulani maipfi a tevhelaho a vhe kha khandedza nga u tumetshedza mutshila wa -ulula. Maipfi ayo ni a shumise mafhungoni a pfalaho.

- 3.1.1 hona
- 3.1.2 fhahea
- 3.1.3 putela
- 3.1.4 luka
- 3.1.5 vhofha

(5)

- 3.2 Shumisani maidioma o swifhadzwaho mafhungoni a pfalaho. (5)
- 3.3 Shumisani thangi dza madzina dzo fhambananaho u tukufhadza madzina a tevhelaho ni tshi khou a shumisa e mafhungoni:
- 3.3.1 thekhisi
  - 3.3.2 muthannga
  - 3.3.3 mmbwa
  - 3.3.4 kamara
  - 3.3.5 tshigidi (5)
- 3.4 Shumisani madzina a tevhelaho mafhungoni a pfalaho a tshi khou shuma sa mabulafhethu:
- 3.4.1 munango
  - 3.4.2 murahu
  - 3.4.3 hatshivhasa
  - 3.4.4 vevda
  - 3.4.5 fhasi (5)
- 3.5 Madzina a tevhelaho o tou pambiwa kha dziñwe nyambo. Inwi ri vhudzeni uri a bva kha luambo lufhio ni dovhe ni sumbedze na maipfi a hone:
- 3.5.1 kamara
  - 3.5.2 thekhisi
  - 3.5.3 silini (6)
- 3.6 Vhumbani mafhungo mavhili nga linwe na linwe la maipfi a tevhelaho u sumbedza uri ipfi ilo li kona u shuma sa pholisimi:
- 3.6.1 mulomo
  - 3.6.2 thoho (4)
- 3.7 Shandulani mafhungo a tevhelaho a vhe kha tshifhinga tshi daho.
- 3.7.1 Zwino ndi pfa ndi kwine nga maanda
  - 3.7.2 Mutukana ula ndi tshidahela
  - 3.7.3 Avhashoni o thavha mpho nga lufhanga.
  - 3.7.4 Bugu yanga yo xela.
  - 3.7.5 Ndi nga phasa. (5)